

ЕВОЛЮЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Якобчук В.П., к.е.н., проф.
ЖНАЕУ
yakobchuk57@mail.ru

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Посилення структурних деформацій в економіці, значний вплив несприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури, застійні явища на внутрішньому ринку країни, монополізм та недобросовісна конкуренція є основними фактичними і потенційними загрозами національної безпеки України в економічній сфері.

Ця проблема стає надактуальною при практично відсутній послідовній і відповідальній політиці держави щодо ефективного відновлювання, використання та розвитку ресурсного потенціалу країни на інноваційних засадах. Дослідження процесів інтелектуалізації суспільного життя та інноваційного розвитку економіки здійснювалось рядом видатних економістів, філософів, істориків, зокрема, В. Вернадським, Д. Беллом, Дж. Б'юкененом, В. Іноземцевим, І. Пригожиним, Й. Шумпетером, К. Фріменом, Ф. Фукуямою та ін.

Питанням структурної трансформації постіндустріального суспільства присвячено роботи відомих українських вчених В. Гейця, А. Чухно, Л. Лебедевої, але не зважаючи на достатнє висвітлення

окремих аспектів досі відсутнє теоретичне обґрунтування процесу інтелектуалізації аграрної економіки.

Мета та методика дослідження. Метою статті є обґрунтування теоретичних підходів щодо необхідності активізації процесу інтелектуалізації аграрної економіки в контексті національної безпеки держави. Для реалізації поставленої мети було використано ряд загальнонаукових методів наукового пізнання, зокрема синергетичні, еволюційні, інституційні методи на основі міждисциплінарного підходу.

Основний матеріал. З огляду на пріоритетність національних інтересів та загроз щодо стійкого та збалансованого розвитку аграрної економіки, як вирішальної складової агроорієнтованої економічної системи, державна політика економічної безпеки повинна охоплювати науково-технічну, економічну, соціальну, екологічну та інформаційну сфери галузі. Сучасна світова практика господарювання демонструє свідомий процес масштабної гуманізації та інтелектуалізації стратегічних галузей економік розвинутих країн, їх орієнтацію в напрямі зростання частки розумової праці у суспільному виробництві, збільшення зусиль щодо пошуку і переробки інформації, підвищення ролі знань та освіти як факторів, що визначають стійкий збалансований розвиток. Процеси інтелектуалізації світової економіки органічно доповнюються інтелектуалізацією соціуму, що проявляється у покращенні використання творчих можливостей соціальних систем, інтелекту особистості, сукупного інтелекту, в підвищенні віддачі і розширенні використання в управлінні, науці, провідних галузях штучного інтелекту.

Наразі, світовий досвід показує іманентно, що властивістю інтелекту стає креативність та творчість, людина перетворюється одночасно в мету і засіб

економічної діяльності, стає основою нової якості, індивідуального та суспільного відтворення, формує гуманістично орієнтовану економіку, націлену на комплексне вирішення задач людського розвитку [1].

Передумовами інтелектуалізації аграрної економіки як цілеспрямованого процесу розширення, накопичення і використання нових знань є зростаюча потреба людини-аграрія в інтелектуальних благах. Постійна нестача цих благ, обумовлена практичною відсутністю в аграрному секторі України сучасного інтелектуального виробництва, критичним фактором якого виступає дефіцит інтелектуального капіталу. Це уповільнює процес інтелектуалізації галузі.

Таким чином, науково-практичне значення активізації інтелектуальної діяльності в аграрному секторі економіки полягає, по-перше, в дослідженні і свідомому формуванні інтелектуальних потреб людини; по-друге, у здійсненні поетапної інтелектуалізації існуючого аграрного виробництва; по-третє, у пошуку шляхів розвитку інтелектуального капіталу.

Прикладом реалізації такої тріади є сучасні американські фермери – найпродуктивніші у всьому світі. «Вони працюють спираючись на величезну інформаційну базу, яка складалась протягом віків, досконало знають все про добрива та ґрунтові умови, гібридне насіння та сівозміну, інсектициди та гербіциди; володіють технікою роботи з трактором та збиральним комбайном; розуміються на тонкощах ділових відносин із закупівельниками; ведуть облік та контроль; організовують кооперативи для будівництва сховищ силосу; стежать на новітніми технологічними досягненнями. Якщо вони вирощують худобу, то мусять знати все про селекцію та антибіотики. Їм доводиться користуватись комп'ютером для оптимізації складу кормів.

Сьогоднішній американський фермер звичайно має університетську підготовку, яка дозволяє йому бути рослинником, механіком, ветеринаром, хіміком, оператором комп'ютера, бухгалтером і менеджером» [2].

В кінці ХХ ст. один фермер в світі забезпечував 5 осіб, західноєвропейський – 20, а американський – 60. Навчання надає кваліфікацію, освіта – метакваліфікацію, тобто систему знань, яка полегшує пошук та засвоєння нових знань.

Аналіз, зроблений американським вченим Р. Райхом, дає нам зрозуміти чому «аграрний човен» України при катастрофічному зменшенні державних витрат наукових та науково-технічних робіт в сільському господарстві (практично в 14 разів з 2012 р. по 2013 р., табл. 1) тримається на плаву. Адже навіть при відсутності мотивації праці в галузі, зруйнованому тваринництві та відсталій технічній базі, попит на аграрні знання і навички українців в світі зростає, комунікації покращуються, що свідчить про потужний інтелектуальний потенціал аграрного сектору.

Таблиця 1
Фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт за джерелами фінансування та видами економічної діяльності (КВЕД-2010): 2012-2013 рр.

(тис. грн.)

Роки		Усього	коштів бюджету	
			усього	у т. ч. держ-бюджету
2012	Усього по економіці	10558480,1	4774619,9	4709095,2
	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	264404,0	203584,4	203114,0
	Переробна промисловість	2496848,3	113812,0	113627,9
2013	Усього по економіці	11161064,4	4826809,3	4762058,6
	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	18815,0	14940,6	14940,6
	Переробна промисловість	1169125,0	92426,0	92366,0

Джерело: складено за даними [3]

Ми вважаємо, що гуманістична націленість інтелектуальної економіки обумовлює формування якісно нової методологічної наукової парадигми, де креативна особистість долає суперечність між інтересами особистими і суспільними, сприяє створенню фундаментальних основ для практичної активізації системи соціально-економічних інтересів, забезпечує зростання синергетичного ефекту людських взаємодій у напрямі формування нової стратегії гармонізації економічних інтересів. На зміну утилітарним моделям «участі в прибутках» приходять моделі соціального спрямування та інтелектуальної економіки.

Інтелектуалізація аграрної економіки України в умовах Євроінтеграції повинна диктуватися сьогодні двома групами пріоритетів. До першої входять загальноєвропейські стратегічні соціальні пріоритети, спрямовані на зростання якості життя сільського населення, до другої шляхи підвищення конкурентоспроможності аграрної економіки за рахунок переваг інтелектуалізації сектору.

Остання Сьома Рамкова програма ЄС має чітко виражену соціально-інтелектуальну спрямованість (табл. 2). Саме інтелектуальна економіка спроможна зробити людину метою виробництва, основним джерелом і критерієм соціально-економічного прогресу. Український класик економічної науки А. А. Чухно підкреслював, що індустріальна цивілізація призвела до «жорсткої експлуатації на виробництві, хронічного безробіття, величезної диференціації в рівнях життя, нерівності у доступах до вищих досягнень освіти, науки, культури і мистецтва» [6, с. 124], а «розширене відтворення людини на інформаційно-інтелектуальних технологіях на основі нового становища людини у суспільстві, нових відносин і ціннісних орієнтацій забезпечує стабільний розвиток суспільства» [6, с. 141].

Таблиця 2

Соціальна спрямованість Сьомої Рамкової програми ЄС

Назва напрямку	Сфери соціального спрямування	Бюджет		
		Разом, млн. євро	Зокрема на соціальні цілі	
			сума, млн. євро	частка, %
Співпраця	здоров'я; харчування, агрокультура та біотехнології для життя; інформаційні та комунікаційні технології для споживачів; довкілля; транспорт та інфраструктура для людей; соціальні та гуманітарні науки	32413	15300	47,2
Ідеї	підтримка творчості; створення наукової бази соціальних досліджень	7510	1012	13,5
Люди	стимулювання вчених; залучення в наукову галузь молоді, студентів; навчання, обмін досвідом; стимулювання розвитку знань	7450	4050	85,3
Дослідницька інфраструктура	Фінансування досліджень в регіонах із соціальними проблемами; підвищення ролі науки в суспільстві	4097	2008	49,0
Інші	екологія	45300	110	24,3
Разом		53300	22480	42,2

Джерело: [4, с. 266-267]

Висновки та пропозиції. Таким чином, інтелектуалізація аграрної економіки – це об'єктивний процес її орієнтації на відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору та життєво важливих благ сільського населення за рахунок розвитку інтелектуальної діяльності та збільшення частки інтелектуального капіталу, що має чітко виражене соціальне спрямування.

Список використаної літератури

1. Грішнова О. А. Інтелектуалізація праці – визначальна ознака постіндустріального суспільства / О. А. Грішнова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Зб. наук. пр. – Маріуполь: Вега-Принт, 2009. – С. 135–139.
2. Райх Р. Труд націй. Готовясь к капитализму XXI века // Новая постиндустриальная волна на Западе.

Антологія/ Под ред. В.Л.Иноземцева. – М.: Academia, 1999. С. 506–527.

3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 287 с.

4. Ящишина І. В. Соціальне спрямування інноваційної економіки: досвіт, тенденції, наслідки: монографія / І. В. Ящишина // – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2012. – 368 с.

5. CordisFP7ECWebsite [Electronic resource]. – URL: <http://www.cordis.europa.eu>.

6. Чухно А. А. Т.2: Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія та практика / А. А. Чухно // НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Наук.-дослід. фін. ін.-т при м-ві фін. Укр. –К.: – 2006. – 512 с.